



ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՅՆՈՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն անգամ համար ուր այս լրագրի մուտքը...

ԺԸ ՏԱՐԻ ԹԻՒՒ 39

1904 ԱՊՐԻԼ 30 ԾԲ. (Ն. Տ. Ապրիլ 17)

(Գրքարան 1903 8011 ԽՍ 29)

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրությունը, եթե հարկ համարի, համառոտելով...

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քուս ճարտարական պատերազմը եւ Հա-

ԲՈՒՑ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

(Մի ազդակով չայ ազդակ)

Թերեւս առարկան թէ Հայերը մի-

Չնայած այդ ազդերի, մանաւանդ

տակութիւնն ու զոհաբերութեանց

Ռուսիոյ հպատակ այլազգիները

հական ընթացք բռնեն նրա ոյժմեան

(Շարունակելի) 2-ՁՈՔ

ԿՈՏՈՐԱԾԸ

Յունանի կոտորածին առթով յու-

անհիմ են և թէ անոնք կուզեն հըշ-

Մուշը Բաղէշի վիլայէթին մէջ գրա-

Եւրոպական թերթերը կիմացունեն

Եթէ ճիշդ են Բաղէշի վիլայէթ (ընդ-

Բայց այդ լուրերը հաղորդող նոյն

Եւրոպական թերթերին մէջ հեռագիր մը կը տեսնենք որմէ կիսացուի թէ Լիւքսեմբուրգի զաւառապետ Շմերլինկի վրայ երկու գնդակ պարպած են որոնցմէ մէկը միտուեր է կուրծքին մէջ։

Զերբակալութիւններ եղած են։

ՀԱՅԵՐ Ի ՌՈՒՍԻԱ

Սլեքսանդրապոլի մէջ մարտի 20-22ին (Հ. Տ.) Երեսնի նահանգական դատարանի ժամանակաւոր բաժինը քննեց Ալեքսանդրապոլի բնակիչ Հայկ Ամատունիի, Սիմէոն Թարուծիւնեանցի և Մեծ-Դուսեանդ գիւղի քահանայ Տէր-Թովհանէսեանի գործը որոնք ամբաստանուած էին եկեղեցական կալուածների յանձման դիմադրութեան համար։ Դատավարութիւնը դռնփակ եղաւ, իսկ վճիռը դռնբաց յայտարարուեցաւ։ պատժական օրի նազարի 266րդ յօդուածի վրայ հիմնուելով՝ բանտարկութեան դատապարտուեցան Տէր. Թովհանէսեանը քահանայ և Հայկ Ամատունին ծական ամիս, իսկ Սիմէոն Թարուծիւնեանցը 6 ամիս։

— Բազումի նահանգական դատարանին առջև հետաքրքրաշարժ դատ մը քննուեցաւ մարտ 18/31ին։ Ռուս փաստաբան Ն. Ի. Սվէնգորսկիի և Ռ. Արախան Թովսէփեանի մէջ դատարարութեան անհամաձայնութիւն ունեցեր է Թովսէփեանի հետ և վիճաբանութեան տաք միջոցին ըսեր է իր յառաջադրութիւնը։ «Մա՛րդ եղէք և ոչ թէ Հայ»։ Թովսէփեան այդ խօսքի համար դիմեր էր հաշտարար դատաւորին որ 1903 թ.ի հոկտ. 29ին անպարտ հանած էր Սվէնտորսկիին։ Թովսէփեան դիմեր էր նահանգական դատարանին որ Սվէնտորսկիին խոստովանեցաւ թէ ըսած է այդ խօսքը, բայց պնդեց թէ վիրաւորական բան մը չտեսներ այդ խօսքի մէջ։ Դատաւորը հաշտութիւն առաջարկեց, իսկ Թովսէփեան հաշտութեան համար այս պայման դրաւ։ «Եթէ Սվէնտորսկիին 100 ռուբլի կը տայ ուսական կարմիր խաչի ընկերութեան, կը հաշտուիմ»։ Փաստաբանը մերժեց հաշտութիւնը։ Այդ ժամանակ նահանգական դատարանը դռնբաց քննելով գործը, Սվէնտորսկիին դատապարտեց կամ 10 ռուբլի տուգանք տալու կամ 2 օր բանտարկուելու։

Ռուսական դատարանը շատ աման գնահատեր է Հայ անուանին եղած թշնամանքը...

ՀԱՅԵՐ Ի ԹԻԻՐԿԻԱ

Յաւով կրիմանք թէ Հայ հոռ. մէականների կաթողիկոս, պատրիարք Տ. Տ. Պօղոս Էմմանուէլեան ապրիլ 18ի երեկոյին յանկարծամահ եղեր է ուղեղային կաթուածէ։ 75 տարեկան էր և 5 տարի է որ պատրիարքական պաշտօն կը վարէր։

Սուլթանը հրամայեց է որ իր անձ

նական գանձէ վճարուի յուղարկաւորութեան ծախքը որի համար 40,000 ղրչ. ղրկեր է Հայ հոռ. մէականների պատրիարքարանին։

— Զէյթունէն Կ. պօլսի Պատրիարքարանն եկած հեռագիր մը կը գումարէ թէ բնիկ Զէյթունցի Գեր. Կարապետ եպ. Գէշեան որ Զէյթունի Ս. Աստուածածին վանքի վանահայրութիւնն ու Զէյթունի առաջնորդութիւնը կը վարէր, վախճաններ է ապրիլ 5/18ի երկուշաբթի առաւօտ։ Հանգուցեալը 68 տարեկան էր և կրիկիտի արդի հայ եկեղեցականներին մէջ կարեւոր դիրք մը բռնած էր։

Օրմանեան Ս. Պատրիարք Հայրը ցաւակցական հեռագիր մը ղրկեց Սիս. Ամեն. Տ. Սահակ կաթողիկոսին։

— Պայազիտի գաւառին մէջ քաղաքական ամբաստանութեամբ բանտարկուած մէկ քանի Հայեր ազատ արձակուեր են։

— Բրօքէսէօր Թ. Թօփճեան որ Կերմանիտի և Յրանտի մէջ միանգամայն առած է իր ուսումը, Արմաշի Կարիպանքին ուսումնապետ նշանակուած է։

— Յայտնի է թէ Պուլկարիտի առաջնորդ ընտրուած Գեր. Ներսէս եպ. Ասլանեանի Պուլկարիտ երթալուն դէմ արգելքներ հանուած են Բ. Դրան կողմէն։

Ս. Պատրիարք Հայրը գրութիւն մ'ուղղելով Բ. Դրան, տեղեկութիւններ տուեր է Պուլկարիտի և Ռուսմանիտի առաջնորդութիւնների կազմութեան եկեղեցական գործերին վրայ և շեշտեր է թէ պէտք է որ այդ թեմեր ուղղակի Կ. պօլսի պատրիարքարանի իրաւասութեան տակ գտնուին։ Տեղեկութիւններ տուեր է նաև թէ Ազգ. Պատրիարքարանն ասկէ առաջ ինչ կերպով կը հսկէր այդ երկու թեմերի եկեղեցական գործերին վրայ։

ՀԱՅԵՐ ՅԵՂԻՊՏՈՍ

Ալեքսանդրիական ապրիլ 22ին գրած եմ մեզ հետեւեալը։

Յունան գիւղի կոտորածին առթով մեծ միջինկ մը եղաւ այստեղ Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին մէջ Զատիկի առաւօտ Ս. պատարագէն անմիջապէս յետոյ, դեռ ժողովուրդը չցրուած։ Միջինկին կը նախագահէր Գեր. Բ. Վ. Թագաճեան և երկուսն բազմութիւն մը ներկայ կը գտնուէր։

Առաջին ատենաբանն եղաւ Տիար Բարսեղ Օհանեան։ Երկրորդ խօսքերով երկար ճառ մը կարդաց որուն մէջ մեր ազգային յեղափոխական գործունէութեան վերաբերեալ զանազան կէտեր ալ շոգափելով, իր քննադատութեան առարկայ դրաւ։ Երկրորդ խօսքը ըսաւ նաև թէ Հայաստանի մէջ յեղափոխութեան համար աշխատելը սխալ ծրագիր մ'է։ պէտք է մեր ոյժեր ու տենաբանը, Տիար Մ. Տամատեան, կը յուսայիք որ իր պերճախօսութեամբ ու փորձառութեամբ պիտի հերքէր այդպիսի սխալ մը նշաւակող սխալը, բայց նա խուսափեցաւ ուղղակի այդ կէտի պատասխանելէ և այդ մասին

մեզ յուսախաբ թողուց, թէ անուղղակի պատասխանած կրնայ համարուիլ քանի որ համոզիչ կերպով փաստաբանեց թէ Հայաստանի մէջ թիւրքաց բարբարոսութիւններն ու կոտորածները Հայոց յեղափոխական գործունէութեան ուղղակի հետեանքը չեն, այլ Հայաստանի մէջ յեղափոխական շարժումը ծնունդ առած է թիւրքաց հարստահարութիւններէն և կոտորածներէն որոնք դարեւ ի վեր կը շարունակուին հոն։

Տիար Տամատեան, իբրև եղբակցութիւն մը այս միջինկի գումարման, կազմակերպիչ մասնաժողովին կողմէն առաջարկեց որ հանգանակութիւն մը ըլլայ, որով մեծ տէրութեանց կառավարութիւններուն և մինչև իսկ հեռաւոր Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց տէրութեան հեռագիրներ ղրկուին իրենց գլխավորին և պաշտպանութիւն հայցելու համար։ այդ հեռագիրներու ծախքը հանելէ յետոյ, մնացածն ալ ղրկուի կոտորածէն փրկուածներուն ընտանիքներուն օգնութեան։ Առաջարկը հաւանութիւն գտնուելով ներկայներէն, 35 ոսկիի չափ գումար մը յաջողեցաւ հանգանակել կազմակերպիչ մասնաժողովը։

Ներկայներէն մէկը միայն, եռանդոտ Հայաստանցի մը, Տիար Մկրտիչ Շատախցեան, համարձակեցաւ ելնել արդարացի դիտողութիւն մ'ընել որ գրած ինքնով կարդաց և որուն ամփոփումն այս էր։ «Անցեալէն պէտք էր փորձառու եղած ըլլայինք որ ոչ թէ Յունան գիւղ մը, այլ եթէ նոյն իսկ 300.000 Հայեր ալ կոտորուին, մեր խնդրագիրներով չեն շարժիր բնաւ մարդասէր Եւրոպան ու Ամերիկան մեզ օգնելու համար։ ուրիշ բան է եթէ իրենց քաղաքական շահուն համար հարկ տեսնեն միջամտելու Օսմանի յոյ չկայ։ պէտք է որ մենք աշխատինք մեր ինքնապաշտպանութեան համար։ Արդ, պէտք է քննել և ստուգել թէ Սասնոյ և Մուշի հերոս Անդրանիկը բաւական ոյժ ունի՞ր որք մը կատարելու համար։ եթէ այո՛, մենք ալ ամեն կողմէ իրեն աւելի ոյժ տանք յաջողութեան համար և պարտաւորուենք Եւրոպական տէրութիւնները մեզի օգնելու։ իսկ թէ որ ոչ ներկայ քաղաքականութիւնը նպատաւոր է մեզ և ոչ ալ ինքնապաշտպանութեան համար պատրաստ և գործուն իւրաքանչեւ այն տեղ, ճշմարտութիւնն ինչ որ է հասկցունեք այնտեղի Հայերուն որ աւելի զգոյշ կենան։ Զխաբութիւնք ու չխաբեմք։»

Տ. Մ. Շատախցեանի ըսածները նկատողութեան չառնուեցան որովհետեւ այս յանցանքն ունէին որ չիտակ ու արամբանական էին։ Մենք գործի համար գնացած չէինք միջինկին որ մեզի գործնական բաներ կառաջարկէր, այլ ճառ խօսելու և ճառ լսելու համար։ Մէկ ժամանակ տիրացու ժողովուրդ մը կը համարուէինք, հիմա ալ «միջինկի» այսինքն ճառախօս ժողովուրդ մը դառնալը բաւական չէ՝ միթէ։ Ատկէ զատ, Հայաստան մեզնէ շատ հեռու է։ ո՛վ

պիտի քննէ ստուգէ այնտեղի գործերը։ Ամերիկան մեզի աւելի մօտ է քան թէ Հայաստանը։ մեր գրասենեկին մէջ նստած, հեռագիր մը կը զարնենք Եւրոպայի և Ամերիկայի տէրութիւններուն և անոնք Հայաստանը կազատեն։ որով մենք հանգիստ նստած, ազգասիրական պարտականութիւնն ալ կատարած կըլլանք։ Մենք Ալեք. սանդրիտացիքս ծովին ափը կը գտնուինք։ մեզի աւելի դիւրին է մեր ստակը ծովը նետել, ցոյց տալու համար թէ ստակը չենք խնայեր, քան թէ Հայաստան ղրկել գործ յառաջ տանելու համար։

«Զէյթունի և ԲԱՐՍԵՒՆԻԱՏ» Լ. ԿԵՐՈՒՅԻՆԸ

«Զէյթունի Բարսիւրաց» ընկերութեան վրայ, որի մասին խօսած ենք Արմենիայի 35րդ թուով «Հայեր յեղափոխութեան» բաժնին մէջ, մի քանի լրացուցիչ տեղեկութիւններ ալ կաւելցնենք այսօր։

Այս Ընկերութիւն, որ բնիկ Զէյթունցիների նախաձեռնութեամբ կազմուած է Ալեքսանդրիայի մէջ, որի նպատակն է օգնել Զէյթունի որբերին, արհեստներ տարածել Զէյթունի մէջ, մէկ խօսքով՝ Զէյթուն, բնակ մեր հայրենակիցների մտաւոր և նիւթական զարգացման նպատակով մեծ համակրութիւն գտած է Եղիպատոսի մէջ և կանոնաւորապէս կը յառաջանայ հետզհետէ։ Գահիրէի մի միայն ունեցած է արդէն 300ի չափ անդամներ։ Ընկերութեան նախագահը Գեր. Բարթողիմէոս Վ. Թագաճեան անցեալներին Եգիպտոսի մի քանի քաղաքները (Թանիս, Չակադի, Իպրահիմիէ, Մանսուրա, Միսիէ և Ասիուտ) պտոյտ մ'ընելով 40 անգամ կիսով չափ գումար մը կըրցաւ հանգանակել։

Կանոնադրին համեմատ կատարուած վերջին ընտրութեամբ՝ Երեսնի փոխանական ժողովին անդամ եղան Ալեքսանդրիայից եռանդուն և պատուաւոր ազգայինների մէջէն հետեւեալ 5 անձեր։ Տիարներ Տիգրան Չաքէրթէնեան, Թովհանէս Ծիւրքեան, Թովհանէս Թաշճեան, Թակոյր Պէքեարեան և Թակոյր Աստուրեան։ Արդի Տնօրէն ժողովն ալ կազմուած է հետեւեալ կերպով։

Առեւնապետ Տիար Տ. Վ. Էնֆիլէճեան
Առեւնապետի Սմբատ Բիւրատ
Գանձապահ Ս. Շատախցեան
Հաշուապալ Քալաբեղ Օհանեան
Խորհրդակալ Տաւադը Հովհանէս

Ահաւասիկ Ամենայն Հայոց վեհաժողովի կողմէն սոյն ազգօգուտ ընկերութեան ղրկուած կոնդակի պատճենը որի մասին գրած էինք միջինկի թուով։

ՍԿՐՏԻՉ Ծառայ Երեսնի Քրիստոս և անհասանելի կոմսքն Ա. Կապիտան Եգիպտոսապետ և Նախագահ Կոս Ամենայն Հայոց, Ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նախամեծաբնիկ Ս. Կրարտեան Առաքելակալ Մայր Եկեղեցւոյ Սրբոյ Էջմիածնի Հոգեւոր Տ. Բարձրագոյն Վարդապետ

գործի ղապեաի նախագահի Բարեսիրաց
է քան ընկերութեան Զէյթունի ե Պատուար.
Ենեկիկի ժան անդամոց ողորն և օրհնութիւն
սընենք յԱթոսակալէ Ս. Հօրն Վերոյ Գրի.
ութիւն. գորի Լուսաւորչի :

կազա. Ըստ յայտարար վկայութեան Տ.
նտած, Յովսէփ Ս. Եպիսկոպոսի Այվազեան՝
Ժիւննիս առաջնորդի վիճակիդ, և ի թղթոյ
ք Ալեք. վարչութեան Ընկերութեանդ հաւաս
րը գըտ. տի լեալ Մե՛ր՝ Աստուածահաճոյ և ազ
է մեր գոգոտ նպատակի Ընկերութեանդ,
լու հա. կազմելոյ ի հոգատարութիւն և ի դաս
ւ քան տիարակութիւն որբոց լերանց Տօրո
յառաջ տի, Մեք յոյժ ուրախ եղաք և մխի-

թարեցաք ի հոգիւ Զի սիրելի է մեզ
 և հաճելի սրտի մերոյ տեսանել զսէր
 Աւետարանական ճշմարիտ քարոզու-
 թեան արժարժեալ ի հոգիս մերազ-
 նէից և այն արտայայտեալ գործով և
 օրինակաւ, զորպիսին տեսանեմք ո՞ր-
 պէս նպատակ Բարեսիրաց Ընկերու-
 թեանդ, օգնել ո՞րքոց, պատասպարել
 զընչառաւ և զոյգ ընդ առօրեայ կեն-
 ւալ կա.

սականին մատակարարել և զսնունդն
 ծաման, գիտութեան և մարդկայինս
 արժանավայել կենցաղավարութեան,
 Մեք Հայրապետական այսու կ'ան
 զականս օրհնելով օրհնեմք զնախա-
 մտածողս, զկազմակերպողս, զվարիչս
 և զգործադիր անդամս Բարեփրաց
 ինկերութեանդ և մաղթեմք յԱմե-
 նակալ Հօրն Երկնաւորէ ամենայնիւ

և յամենայնի պատկել զաշխատանս
 Ընկերութեանդ և արդիւնաւոր կա
 ցուցանել զվաստակադ. Իկօթեմք զի
 վերախնամ Տեսչութիւնն, որոյ ի ձե
 ռին են կշիռ ժամանակի և վիճակ
 ժարգկային ազգի, բաւ համարելով
 զազէտս հասեալս ի վերայ հայրենի
 աշխարհին մերոյ և թշուառ որդւոց
 նորա, պայծառացուցէ զմթագնեալ
 Ընկերութեանդ և ինչպէս ինչպէս

Հանգստի
կատարել
հղած
զույն է
ջլէն հե.
Տիգրան
Զեւոր

Նորիզոն եւրին ետայցե օր եւարե եր-
ջանկաբեր՝ տարագիր զաւակաց Ս-
եկեղեցւոյ Հայաստանեայց։ Եւ Ձեզ
և համայն աեղամոցն և նուիրատուացն
ընկերութեանդ քրկիչն Յիսուս ինք-
նին լիցի վարձահատոյց անտ և ի
հանդերձելունն Ամէն։

ՄԿՐՏԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՑ
ԱՌԵՆԱՅՈՒՆ Հայոց
1904 թ. 12 փետրվարի 1904 թ. մի և բա

Տոմարի Ռ.ՅԾ.Գ. Ի Հայրապետութեան
մերում Ժ.Ա.ամբ. յիշարարտեան Մայր
Ակոռ Ո. Էջմիածնի Ի Վաղարշապատ.
Թիւ 145 :

ՐԱՅՅԻՒՆԵԱՆՔԻՑ

(Եւրոպ. 38րդ քառ. ևն)

VIII

[illegible]

Եթէ նա իւր բարեկամներին նեղ շրջանում երբեմն խիստ քննադատում էր իւր արհեստակիցներին, դա դեռ չէ նշանակում, որ նա նրանց չէր յարգում: Այդ ցոյց է տալիս, որ նա հայ զբաղանութիւնից՝ աւելի էր պահանջում: Եթէ լրագրութեան մէջ երբեմն ստիպված էր լինում իրան պաշտպանել — դա դեռ չէ նշանակում, որ ուզում էր իրան գովել: Շատ անգամ հակառակորդները այնպիսի ծայրայեղութեան էին հասնում, որ սկսում էին նրան զրպարտել չեղած բաներում: Ահա հէնց բացարձակ զրպարտութիւններն էին, որ ստիպեցին Բաֆֆին «Երկիր» մէջ ասպարէզ գալ Փաւստոս ստորագրութեամբ Հայկունիի գէմ: Նա ինքն էր կամենում պաշտպանել իւր նուիրական գաղափարները, իւր հաւատամքը անզգամ յարձակումներին գէմ: Նա ինքն էր կամենում մաքրել իւր անունը անարգար արատներէից, որովհետեւ ուրիշ ո՞վ կարող էր այնպիսի տաղանդով և հմտութեամբ պաշտպանել նրան:

Մարդուն ցեխոտում էին, համարում էին «խաչագող», «փեռեզակ», գրականական անբարոյականություն տարածող, ազգի և եկեղեցու դաւաճան, չը գիտեմ էլ ինչ, և նա պէտք է լռէ՞ր, պէտք է համբերութեամբ առնէ՞ր այդ բոլոր հայհոյանքները : Ոչ. նա սառնարիւն փրկիսովայ կամ անտարբեր գիտնական չէր, որոնց իսկի չեն էլ հայհոյում այդպիսի անպատկառութեամբ : Նա զգայուն սրտի և վառ երեակայութեան տէր մի մարդ էր, որ չէր կարող ականջները փակել, աչքերը ծածկել բացարձակ զրպարտությունների դէմ :

Նա պէտք է պատուէր իւր թշնա.
մինեւրի զիմակը, և պատուում էր ան
խնայ :

Ահա ինչով պէտք է բացատրել
փառստոս—Րաֆֆիի մի շարք կրթոս
յօդուածներէ երևան գալը, կրկնում
եմ, ոչ մի բարեկամ չէր կարող այն-
պիսի տաղանդով պաշտպանել Րաֆ-
ֆիին, որքան նա ինքն էր պաշտպա-
նում էր իրան, որովհետև ոչ ոք այն-
քան լաւ չէր ուսումնասիրել նրա թըշ-
նամիներին, որքան ինքը :

«Րաֆֆին գոռող է» — դատում էին կարճատես մարդիկ, նայելով Նրան արտաքուստ լե այդ անսահման լծա-
խիժով սքզոված դէմքը, այդ մշտա-
կան տխուր ժպիտով սեղմված շըը
թուփները, այդ խորշումած մոայլ
ճակատը, այդ կնճոված ունքերը —
ամբոխի աչքում գոռող օճախ նը-
նաններ էին։ Բայց մօտեցէք այդ
մարդուն, խօսեցէք նրա հետ, դիտե-
ցէք նրա դէմքի վրայ մերթ ընդ
մերթ սահող համեստ ժպիտը, լսեցէք
նրա անկեղծ ծիծաղը, այցելեցէք նրա
անշուք բնակարանը, տեսէք ինչպիսի
խրով է նա ընդունում ցնցոտիների
կէլ կծկված խեղճ, ողորմելի մշեցի-
ներին, ինչ ախորժակով է նրանց հետ
մամերով խօսում, նրանց մխիթա-
ում, սիրտ տալիս ապագայի համար,
նչպէս է սեղմում նրանց կոշտ ու ու-
որոտ ձեռները, ինչպէս է հիւրասի-

բում նրանց — և դուք կը համոզվէք,
որ այդ սառն ու գոռոզ կերպարանքի
տակ թաքցված է իսկական ժողովր-
դական մարդու ջերմ և մարդասեր
հոգին :

Իաֆֆֆին գոռոզ էր, այո՛ւ, ճշմարիտ է : Բայց ո՛ւմ հետ։ Նրանց հետ, ուրոնք չըզիտէին յարգանքով վերաբերվել գէպի իրանց հայրենիքի ցաւերը, նրանց հետ, որոնք հերքում էին և՛ ազգ, և՛ լեզու, և՛ նոյն իսկ իւրանց ծագումը : Դա իսկապէս գոռոզութիւն չէր, այլ իւր հայրենիքի պատուի նախանձախնդիր հայի արհամարհանք : Հոգով ինքը հպարտ լինելով, նա ասում էր ուրիշների մէջ ստրկութիւնը մեծամեծների առջև և ամբարտաւանութիւնը փոքրաւորների մօտ : Եւ որքա՛ն մանաւանդ ծաղրում էր գրականական ամբարտաւաններին :

«Քաֆֆիրն ժլատ է» — կրկնում էր նորն ամբոխը, նա խոյս էր տալիս հասարակական զուլաճատեղերից, վարում էր չափաւոր և սուղ կեանք, գրեթէ ինչպէս մի կամաւոր ճգնաւոր, չէր շտալում աջ ու ձախ իւր դառը քրտինքով վաստակած չնչին կոպէկները — և դա համարվում էր ժլատութեան և փողատիրութեան նշան։ Բայց ո՞վ պէտք է պահէր նրա ընտալիքը, ո՞վ պիտի հոգար նրա զաւակներին կրթութիւնը, ո՞վ պէտք է ապահովէր նրան ծերութեան հասակում։

Սակայն, չընայելով այդ հոգսերին,
հա ինքը գարձեալ օգնում էր ուրիշ
աներին :

Քանի քանի անգործ ուսուցիչներ
են զիմե՛կ նրան և օգնութիւն ստացել,
քանի քանի ամօթխած մուրացկան-
ներ, որ չէին ուզում բացարձակ ու
զորմութիւն հաւաքել, շատ անգամ
նրան են զիմե՛կ և Նպաստ ստացել .
քանի քանի հիւանդ տաճկահայերի
է օգնել և քանիսի ճանապարհածախսն
է հօգացել: Եւ այդ բոլորը անում էր
գաղտնի, առանց իւր արածի մասին
փողեր փշելու և թմբուկներ զարկելու,
որովհետեւ չէ՞ որ նա ինքը մարդկանց
պարիսնեցիական բարեգործութեան
թշնամի էր և քիչ չէր կոճկել զրազէմ
զըշով: Այն ինչ՝ ամբողջ, որ միայն
աչքերով է դատում, չէր ճանաչում
նրա հոգին, նրա անհատական կեան-
քը, և համարում էր նրան ժլատ, փո-
ղատէր: Ո՛ւր միտցին նրա հազարնե-
րը, որոնց մասին գոռում էին թշնա-
միները, ինչո՞ւ մահից յետոյ երևան
եկան, և այսօր նրա ընտանիքի միակ
խառնագութիւնը նրա գրքերն են և
նշանը:

Եթէ Տափֆին մինչև անգամ ժառանգորդութիւնէն զրկուի, ապա իր արտօնած իրաւունքները, որոնք իր անձնական կեանքի ընթացքում, ինքն ըստ ինքեան կարող ին արգարացուցիչ պատճառներ հաւարվել, Մինչդեռ սեպհական թշուառութիւնները նրա սիրտը չէին քայքայել, այլ սովորեցրել էին ուրիշներէ կարիքներին կարեկից լինելու ոչ հայն իբրև հասարակական գործիչ,

ալի իբրև մարդ, իբրև անհատ :

— Ճանաչում էք այդ մարդուն,
— դարձաւ մի օր նա ինձ, ցոյց տա-
լով փողոցում մի անցորդ :

— 112, — ասացի ես :

— Ի՞նչ էք կարծում, ի՞նչ գործով
է նա զբաղված :

— Լրտաքինից դատելով, — պատասխանեցի ես, — կարելի է նրան ընդունել կամ մի միջին կարողություն կալուածատիրոջ կամ փաճառականի տեղ :

Բաֆֆին դառնու թեամբ ժպտաց և
ասաց .

— Այդպէս շատ անգամ մարդկանց արտաքինը խաբուսիկ է, Այդ մարդը մուրացկան է, բայց գաղտնի մուրացկան: Թիֆլիսը լիքն է այդպիսիներով: Երէկ երեկոյեան նա ինձ մօտ էր, ճանաչում է ինձ, կարդացել է իմ վէպերը, նա մի ժամանակ հարուստ է եղել, հանդիպել է ձախորդութեան, կորցրել է ամեն ինչ և այսօր մուրացկան է, բայց ինքնատիրութիւնը չէ թող տալիս իւր իսկական վիճակը ուրիշներին յայտնելու: Նա երէկ եկել էր ինձ մօտ և արտասուք չաչքերին պատմում էր իւր օրերը: Նա ասում էր թէ միայն ուրիշներին չաւել կարագողը կարող է հասկանալ նրա վիճակը, ուստի ինձ էր դիմել: Ցաւում եմ, որ չունէի աւելի ժալոս, բայց տուեցի ինչ որ կարող էի: Թշուա՞ն մարդ:

Եւ յիշէ կարող էր ժառ և մար-
գաւանայ լինել նա, որ այդպիսի վըշ-
տակցութեամբ էր վերաբերվում
դէպի իսկական կարօտեալները և թըշ-
ուռները :

(Շարունակելի)

ՀԱԿԱԼ ԿՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք
Պարսկաստանի Հալախլիական ընկերու-
թեան եռամեայ ցործ ունեցութեան Տեղե-
կագիրը, որ արագգրուած է Արարատա-
կանի Հայոց Թեմական Տպարանին մէջ
1903ին :

1 ինչպէս որ Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ
լատ մը ընկերութիւններ կազմուած կան
ողգից ըմպելիքներէ գործածութեան
աղբալի հետեւած բների առջին աստիճան
համար, նոյնպէս Ատրպատականի մէջ ալ
1899 ժայիս 11-ի զեբ ընկերութիւն մը
կազմուած է որի կեդրոնատեղին է Դաւ-
ի ժ.:

Ընկերութիւնն իր նպատակ ատաջ տա-
նելու համար հրապարակական դասաթո-
ռութիւններ կրնէ և հակալուղական տետ-
րակներ ձրիապէս կը ստարածէ հասարա-
նութեան մէջ ։

Նկերութեան անդամ եղողներն իրենց
եանքի ընթացքին մէջ ունէ ոգեկից ըմ-
բէլիք չպիտի գործածեն և ոչ ալ ուրիշ-
երի հրամցունեն :

Ընկերությունը Պարսկաստանի մէջ ունեցած է իր մասնաճիւղեր որոնք կը կազմեն առանց սեռի, ազգութեան և կրօնի խարուժեան :

Թէ՛ արդարականութիւնը ի՛նչ մեծ շա-
ով պատճառ մը կը լինի մարդկային
տոհմային և ֆիզիքական անկման,
եթիտելի է այդ. ուստի մեծ անձնա-
բութիւններ ալ բարեհաճած են քա-
ղաքիւ այս ընկերութիւն. Վեհ, Կաթո-
ղիկոս Խրիմեան Հայրիկն իր կոնգակով,
սրբկաստանի Բարձր, Թագաթառանգ

իշխանն իր նուիրատուութեամբ, նախորդ պատերազմէն իջողիւն Արքեպիսկոպոս, Զմիռնի նախորդ առաջ նորդ Գեր. Մելքիսեդեկ Արք. Պարսկահայաստանի առաջնորդ Գեր. Սահակ Արք. Այվաթեան, Գեր. Ներսէս Մ. Վ. Խարախանեան եւ այլ իրենց օրհնածիր նամակներով եւ այլ միջոցներով:

Ընկերութեան հաշուեկշիռը կը ցուցնէ որ 1899 դեկտ.էն մինչև 1902 դեկտ. ունեցած է 1436 դոան եւ 35 կոպ. հասոյթ, որմէ հանելով ծախքերը, 1903ի սկիզբն ունի եղեր իր սնտուկի մէջ պատրաստ դրամ 127 դո. եւ 20 կոպ.:

Ընկերութիւնն անդամավարներ չունի, այլ կը ստանայ կամաւոր նուէրներ:

ՅՈՒՆԱԹԻՐԻՔԱԿԱՆ ՄԻՋԱԳԵՊ ՄԸ

Աթէնքէն կը հեռագրեն ապրիլ 25ին. « Զմիռնի յունական հիւպատոսարանի քարտուղար Տ. Տէլիեանի ուղեց բանալ տալ մի քանի յունահայաստանցի խաւովներն որոնք տեղական թիւրք իշխանութեան պահանջած տուրքերը վճարած չլինելուն պատճառով փակուած էին. ատոր վրայ՝ թիւրք զօրքերին հետ արիւնհեղ կռիւ մը ծագեցաւ: Քարտուղարը թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ եւ զէնք պարպեց զօրքերին վրայ: Թիւրքերը ձերբակալեցին քարտուղարն ու հիւպատոսարանի 2 քովասներն որոնք Քրանսական հիւպատոսի միջամտութեամբ միայն արձակուեցան: Յունական նաւաւորման այս առաւօտէն ի վեր կը պատրաստուի ճանաչելու համար: Վրասի թէ Զմիռն պիտի երթայ ուր մեծ յուզում կը տիրէ: Աթէնքի օսմ. դեսպանն երկար տեսակցութիւն մ'ունեցաւ արտաքին գործերի նախարարին հետ: »

— Աթէնքէն կը հեռագրեն ապր. 28ին. « Զմիռնի միջադէպին նկատմամբ Ռուսիան մեզ համար բռնած նպաստաւոր դիրքը լաւ տպաւորութիւն ունեցաւ: Այդ կը յուսադրէ որ տէրութիւնները պիտի միջամտեն գոհացուցիչ լուծում մը տալու համար խնդրին որը Բ. Գուռը կու շարունակէ երկարաձգող միջոցների դիմելով: »

ԹԻԻՐԲԻԱ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻԱ

Եթովպիայի (Հապէչաստան) Մէնէ լիքի կողմէն պատուիրակ մը եւ Եթովպացի աւագներէց Տ. Նամուր Երուսաղէմ գնացած են, Եթովպիայի Թայ. թու կայսրուհին ծախքով հոն կառուցուող մատուռի շինութիւնն աչքէ անցնելու համար: Թետոյ կ.պօլիս պիտի երթան, հապէչական մատուռի մը շինութեան նուիրուած գետնին համար Եթովպիայի կայսրի շնորհակալութիւնները եւ անոր կողմէն նուէրներ սուլթանին մատուցանելու պաշտօնով:

Ինչպէս ամեն լրագիրներ, Արմէնիաւ ալ կընդունին ծանուցումներ հրատարակելու համար: անոնք որ պէտք կուենան Արմէնիայի միջոցով մէկի դիմում աւել կամ մի բան յայտարարել, պատրաստ ենք ընդունել իրենց ծանուցումներ, ըստ լրագրական սովորութեան: Ծանուցումների գինըը նշանակուած են Արմէնիայի հակառակ, տաւել վրայ հաշուելով. 1 երկաթագրի (գլխագիր) համար 2 սանդիւն եւ 1 բոլորգրի համար 1 սանդիւն: 3 անգամ դրուելիք ծանուցումի գինն վրայ %ին 10 գեղջ կը լինի: 10 եւ աւելի անգամներ դրուելիք ծանուցումի գինն վրայ 0/0ին 30 գեղջ: Սակարկութիւն չը դուռուիր:

ԼՈՒՍՆԵԱՆ ՍՐԲԱՋԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Տաճկական բռնութեան նահատակ եղող թորէն նարպէյ-Լուսինեան Սըրբազանի պատկերը ընտիր թղթի վրայ տպուած կը ծախուի Արմէնիայի խմբագրատունը: Գինն է 65 սանթիմ, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով:

ՄԱՆՈՒՅՈՒՄՆԵՐ

ՄԱՅՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին հետեւեալ գիրքերը որոնց առջեւ նշանակուած գիներին մէջ հաշուուած է նաեւ զրկելու փոստի ծախքը:

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registré) ստանալ ուղղները պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչև 2 քիւ) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն:

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու գտնուած գիրքերի մանրամաս ցուցակը հրատարակուած է Արմէնիայի 17րդ շրջանի 38, 39 եւ 40 թիւերին մէջ:

Այդ թիւերէն յատկապէս աւելի տպած լինելով, պատրաստ ենք ձրիապէս զրկել անոնց որոնք կը փափաքին մեր գրացուցակներ ունենալ, եթէ գոնէ 50 սանթիմ զրկելով գիրք ուղեն մեզնէ նախապէս. այդ ուղուած գրքի ծրարին մէջ գրուելով կը շարունակեն գրացուցակներն ալ:

Ամեն երկրի փոստերը, քանի՜ սանթիմի համար ալ լինի, մանտաւը փոստ կուտան մեզ վճարուելու համար Մարսէլի մէջ:

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՐԱՄԵԱՑ (1794-1894) ՅՈՐԵԼԻՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայ ազգին մէջ լրագրի սկզբնաւորութեան դարադարձին առթով 1894 թուականին հրատարակուած այս միաձալ դիրքով եւ լուսատիպ (phototypique) չեղ պատկերի մեծութիւնն է 50×35 հարիւրորդամէթր եւ տպուած է 70×45 հարիւրորդամէթր քարտունի (carton) վրայ այլ եւ այլ բնագործի Մէլիսեղը գրուած է հայ լրագրութեան հիմնադրին, Տ. Յարութիւն Քէնյ. Շմաւոնեանի, պատկերը եւ բոլորտիք՝ 1894ին հայերէն լեզուով հրատարակուող բոլոր լրագիրները, անոնց գրէթէ ամենքի խմբագրապետների պատկերներովը:

Գինն է 4 Ֆրանք, ճանապարհածախքը մէկտեղ հաշուած. իսկ Պարսկաստանի հաւաք 2 Ֆրանք եւ 50 սանթիմ:

Գալէլքեարեան Հ. Գ. — Պատմութիւն Հայ լրագրութեան ի սկզբանէ մինչև մեր ժամանակը. Հատոր Ա. 1794-1860: Մէկ լուսատիպ պատկերով: Գինն է, ճանապարհածախքով մէկտեղ, 2 Ֆր. եւ 50 սանթիմ:

Վերագրեալ թէ՛ պատկերը եւ թէ՛ գիրքը կարելի է ստանալ Արմէնիայի

խմբագրատունէն, արժէքը կանխիկ զրկելով:

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԷՆ ԱՆՆՈՒԱՅ ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ԳՐԵՑ ԱՊԼԱՐԻԳ

Այս հեռաքրքրաշարժ գրուած է Ներկայացուէն ընտանեկան տխուր պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ անբարոյական մի հայր իւր ապականուած վարքուբարքով որչա՞փ շարիքների պատճառ դարձած է եւ վերջ վերջոյ ինք ալ իւր որդու շեւք սպաննուած եւ անհետացած է ալ խարհէ: Գին 1 Ֆրանք:

ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ (ՋԱԲԱՐԻԱ ՍԹՈՑԱՆՈՎ)

ՅՐԱՆՍԵՐԷՆԷ ԹԱԳՄԱՆԵՑ ՄԻՐՏԻՑ ԳՈՐԾՈՒԹԱՆԵԱՆ 1894

Պուլկարիայի անկախութեան հետոսներէ մէկին, Ջաբարիա Սթոյանովի, որ իր ընդունակութեան շնորհով յաջողեցաւ մի լեռնաբնակ գիւղացի հովուի պարզ վիճակէն հետզհետէ արհեստաւոր, վարժապետ, յեղափոխական գործիչ, խմբագրապետ եւ վերջապէս ազատ Պուլկարիայի Ազգային ժողովի նախագահ դառնալ խիստ հետաքրքրաշարժ կենսագրութիւնն է, ուր ուղադրութեան արժանի տեղեկութիւններ կան նաեւ Պուլկարիան Թիւրքի լուծէն ազատելու աշխատող պուլկար հայրենասէր յեղափոխականների գործունէութեանը մասին: Սկիզբը գրուած է նաեւ հեղինակին, Բրոֆէսէօր Լուի Լըժէի, եւ թարգմանչին միջեւ եղած թղթակցութիւնը այս գրքի հայերէն թարգմանութեանն առթով:

Հեղինակը շատ իրաւամբ կը գրէ իր յառաջաբանի վերջ թէ « Ջաբարիա պիտի պատճառէ ինչ եթէ ընթերցողների հետաքրքրութիւնը չարժի պետական մարդ դարձած մի գիւղացիի այս վաւերական պատմութեան վրայ: »

Գինն է փոստի ծախքով մէկտեղ 1 Ֆրանք եւ 40 սանթիմ:

Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղջ կը լինի:

(Պարսկաստանի Հայերին համար 1 Ֆրանք է):

ԺԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՑՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ ԳՐԱԾ ՈՏԱՆԱԻՈՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանաւորներէ մի քանիսն աւիտիական են այդ տետրակի մէջ իբրեւ:

Իբրեւ նմոյշներ դանազան քաղաքներ մէջ եւ դանազան ապաւորութիւններ տակիւրերեքմի գրած ոտանաւորներն որոնք ժամանակին հրատարակուած լինելով կորսուած են այժմ: Այն քանի ոտանաւորներ քոնք իբրեւ նմաւիտիական են այս տետրակի մէջ ցիր եւ ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս ապագրուած ուղղալին երգարաններ մէջ՝ որոց վերստին ապագրութիւն վաղուց արգէն արգելուած է, եւ Արմէնիա լրագիրներին մէջ: Նմոյշներ մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տալու են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներն ապաւորութիւններէ տակ Ներշուելով գրուած են: Գին 15 սանթիմ:

ՀՐԱՏԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերին վրայ մասնաւոր գրելով լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը շարունակ փակադէմի նշանակուած գիններով:

Ա. ՀԱՅ ԳԻՒՅՈՒՆՆԻՆԻ ՄԸ (ՍՊԱՆԻՐ. ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻ)

Գ. ՍԱՂՄԱՍ ԻՍՐԱԵԼԻ

Գ. ԱՋԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԳՈՒԼԿԱՐ ԱՊՍՏՈՐԱՊԵՏՈՑ (Սպանիա)

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՈՒԱԴՆԵՐԸ — (Սպանիա)

Զ. ԳԱՄԱՐ ԳԱԹԻՊԱ — ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԹԵՐԵՐՈՒՆ (Սպանիա)

Ե. ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆԷՐ ՏԱՃԿԱԼԱՅԱՍՏԱՆԻՈՂ (Սպանիա)

Ը. ԹԻՐԲԻԱԻ ՀԱՅՐԵՆ ԵՒ ԻՐԵՆՏ ԳՈՒՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերին եւ իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական եւ ցեղաբանական ամփոփ եւ հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը տրուակէ: Թիւրքահայաստանի մէջ լինող այլ եւ այլ ազգերէ բնակիչներ Թուրքիա ազգաբնակչան մէկ ցուցակայ կցուած է տետրակին վերջը): Գին 50 սանթիմ (35 սանթիմ):

Թ. ԱՐՄԷՆԻԱԻ ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմէնիայի առեւտրային թիւերը այժմ բոլորովին ապաւած եւ միեւնոյն ժամանակ տետրի հետաքրքրութեան առաւել գարձած լինելով, այդ շրջանի էլ Նոթուգալեանի գրած առաջնորդ յոգնածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են Յուդարարի մէջ որ ուղեւոր գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ (1 Ֆրանք): 1 Ֆր. 40 սանթիմ: ՎԼԷԹ (Պուլկարիայի մէջ Թիւրքիա տարած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ եւ կուտայ թէ Պուլկարներն ինչպիսի ցոյցերի գիւտ են իրենց վրէժ լուծելու համար): (15 սանթիմ), 20 սանթիմ: ԺԱ. ԹՈՒՄԱՐ ԲՈՑԱՐԻՍ (Յունաստանի Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ եւ ցոյց կուտայ թէ Յոյները ինչպիսի միջոցների դիմած են իրենց ամբողջ վրէժ լուծելու համար): (Ը, 15 սանթիմ), 20 սանթիմ:

ՅՆՕՐԷՆ—ԻՄՐԱԳԻՐ

Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԵԼ

Հայերէն տետրակ Մ. Փորթուգալեանի Le Génie: François CARRIERE Marseille. — Imprimerie du Midi